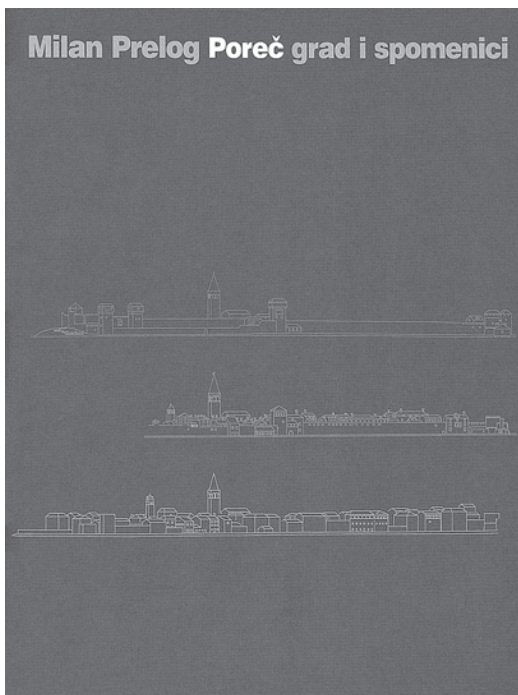

Krasanka
Majer

Novi Poreč

MILAN PRELOG, Poreč, grad i spomenici, (ur.) Snješka Knežević, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2007., ISBN 978-953-6106-69-1

Milan Prelog Poreč grad i spomenici

Nakon točno pedeset godina od prvog izdanja, knjiga Milana Preloga *Poreč, grad i spomenici* doživjela je svoje novo objavljivanje u izdanju Instituta za povijest umjetnosti. To je iznimno vrijedna monografija koja je svojom pojavom na neki način "otvorila vrata" novom dijelu hrvatske povijesti umjetnosti, sustavnoj obradi razvoja urbane jezgre i spomeničke baštine jednoga grada. Valja napomenuti kako izdanje nije tek puki pretisak ranije objavljenog teksta, već predstavlja zajednički rad skupine stručnjaka i njihovih suradnika koji su pridonijeli

osuvremenjivanju i kritičkoj rekonstrukciji izvornika. Svakako je značajna uloga glavne urednice, Snješke Knežević, a valja izdvojiti i rad Ivana Matejčića, danas zasigurno najmlađeg i najrodavnijeg stručnjaka za tematiku koja se bavi arhitekturom Poreča.

Knjiga *Poreč, grad i spomenici* nastala je kao sukus autorova višegodišnjeg rada u Poreču i Istri. Već sam naslov nagoviješta sadržaj knjige u kojoj je naglasak upravo na sagledavanju povijesnog razvoja gradske jezgre, a potom i pregledu pojedinih spomenika. Prikupljanje materijala i njegova sustavna obrada i dokumentacija započeli su još 1951. godine kao dio projekta koji je obuhvatio i radove na obnovi Poreča i proučavanje problema koji su se javljali u vezi sa zaštitom porečkih spomenika, teško stradalih za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Prvo su pojedine građevine arhitektonski snimljene, fotografirane, pregledana je dostupna dokumentacija, a nakon toga su izrađene njihove deskriptivne analize. U sistematizaciji građe korišten je i geodetski snimak, napravljen 1953. kao podloga za novi urbanistički plan. Dugotrajno prikupljanje podataka, stručne domaće i strane (prvenstveno talijanske) literature i obrada arhivskih izvora, te potom i obrada sve sakupljene građe, dovršeni su 1957. kada je tiskano prvo izdanje ove knjige.

Monografija Poreča podijeljena je u četiri poglavlja. Prvo poglavlje daje opću sliku porečke i istarske povijesti. Govori se o povijesnom razvoju grada Poreča u kontekstu uže, ali i šire okoline. Izbor povijesnih tema na prvi je pogled malo zbunjujući, no to je

stoga što autor želi pomnije opisati neke od povijesnih događaja zbog njihova izravnog utjecaja na oblikovanje života u gradu, kao i na sam grad.

U drugom poglavlju Prelog objašnjava urbanistički razvoj grada, i to upravo pokazujući na koji su način predstavljeni povijesni događaji uvjetovali građevinsku djelatnost. Rezultat takvog pristupa svakako je i dotada neuobičajeno naglašavanje važnosti sagledavanja i jednostavne, skromne stambene arhitekture jer se prepoznalo da upravo razvoj tog segmenta gradskog tkiva možda najizravnije svjedoči o intenzitetu promjena. Tri su elementa ključna za određivanje oblika Poreča kroz povijest. To su njegov smještaj na poluotoku, izgrađeni obrambeni pojas zidina kojim je grad odvojen od kopna i kao treće, antička urbanistička potka koja je odredila daljnji razvitak grada.

Slijedi poglavlje u kojem je skupljen katalog spomenika. Autor opisuje i tumači najvažnije građevine Poreča, izdvajajući sakralnu arhitekturu među kojom je najveća pažnja poklonjena Eufrazijani. Zasebno su obrađeni obrambeni objekti te stambena arhitektura koja broji čak četrnaest samostalnih kataloških jedinica.

Četvrto je poglavlje vrlo kratko. Prelog analizira zatečeno stanje gradskog tkiva vodeći se idejama oživljavanja starog dijela na način da se ne negira njegov povijesni karakter, ali i da se ne inzistira nužno na elementima koji diktiraju zadržavanje uvjeta i načina života koji nisu u skladu s potrebama suvremenog čovjeka. Zapravo, posljednji je tekst svojevrsni zaključak i sažeti pregled iznesenih podataka iz ranijih poglavlja, uz osnovne smjernice za izradu planova radova obnove i zaštite spomenika, ali i daljnje izgradnje gradske jezgre.

Svako od poglavlja popraćeno je opsežnim bilješkama koje daju pregršt dodatnih informacija, polazišne građe za daljnja istraživanja kao i komentare na ranija razmatranja te navode iz literature, pružajući i širi kontekst koji bi inače nepotrebno opteretio tekstove pojedinih poglavlja.

Ono što razlikuje prvo i ovo drugo, ponovljeno izdanje, i to već na prvi pogled, jest osuvremenjeni izgled, te reprezentativnost dimenzija, uveza i tiska. Staro je izdanje tiskao Savezni institut za zaštitu spomenika kulture u Beogradu 1957. godine. Imalo je meki uvez, formata A4, i bilo je sasvim nepretencioznog, crno-bijelog tiska s ukupno 202 stranice. Zasebno je izdan dodatak od ukupno 24 stranice, koji nije bio uvezan, već samo priložen, što je bilo vrlo nepraktično prilikom čitanja knjige. U tom je dodatku bio sažetak na francuskom jeziku (tekst je uključivao kratki pregled sadržaja svih poglavlja i katalog), indeks te ispravci navoda iz knjige. Ukupno je bilo 324 grafička priloga i 3 table. Novo pak izdanje većeg je formata, tvrdih korica u vezanom uvezu. Izbor slikovnih priloga učinjen je iznova; odabrane su neke stare, ali i neke nove fotografije, ovisno o kvaliteti originala za tisak. Pritom se više pazilo na činjenicu da izbor slika prati tekst i daje dodatnu informaciju čitatelju, a ne da se nužno ponavlja ranija slika. Mijenjan je i opis ispod fotografija i nanovo su iscrtani arhitektonski nacrti. Unesene su i manje tehničke promjene, poput izmjene naziva ulica i novih adresa pojedinih spomenika, a u indeks su uvedeni dodatni pojmovi. Donekle su izmijenjeni stručni termini, u skladu s promjenama nastalim tijekom posljednjih pedeset godina, te je usklađen jezik teksta starog i novog izdanja. Također su uvedeni i mnogi korisni elementi koji se danas podrazumijevaju kao osnovna oprema stručne monografije. To su primjerice popis citiranih djela i porijeklo fotografija. Sažetak knjige, za razliku od prvog izdanja, u drugom je izdanju dan na engleskom jeziku. Sasvim novi elementi u drugom izdanju dva su teksta na samome početku knjige. To su predgovor Milana Pelca i tekst Tonka Maroevića *Poreč kao paradigma*, koji su objasnili i naglasili važnost ovog djela za hrvatsku povijest umjetnosti i uputili čitatelja u različite mogućnosti služenja materijalom koji je tekstom predstavljen.

O važnosti i ulozi ove knjige svjedoči i činjenica da njezin sadržaj ni nakon 50

godina nije izgubio na vrijednosti i još uvijek predstavlja poticaj kako za mlade studente povijesti umjetnosti tako i za stručnjake koji se bave proučavanjem gradskih jezgri i očuvanjem naše graditeljske baštine. Stoga nije pretjerano reći da je upravo ova monografija jedno od najvažnijih Prelogovih djela. Milan Prelog (1919.-1988.) bio je sveučilišni profesor i predavao je povijest umjetnosti srednjeg vijeka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a hrvatsku je povijest umjetnosti zadužio svojim znanstvenim i istraživačkim radom u sklopu projekata Instituta za povijest umjetnosti. U dugogodišnjoj praksi razvio je osebujan metodološki pristup istraživanju povijesnih naselja u Hrvatskoj, baveći se prvenstveno vremenom između kasne antike i renesanse. Njegova se bibliografija posljednja dva desetljeća sustavno obrađuje, a izabrani radovi izdaju u sklopu edicije *Djela Milana Preloga*. Do sada su objavljeni naslovi *Prostor-vrijeme* (1991.), *Između antike i romanike* (1994.), *Studije o hrvatskoj umjetnosti* (1999.) i kao četvrta u nizu monografija o Poreču. Izvan edicije izdani su i Prelogovi tekstovi o Dubrovniku, 2003. godine, u suradnji s Društvom prijatelja dubrovačke starine.

Povjesničari umjetnosti prepoznali su u Prelogovu radu iscrpnu obuhvatnost, novu metodologiju rada, analitičnost i interdisciplinarni pristup, što se sve očituje i u njegovu shvaćanju grada kao umjetnosti. Za njega je grad zapravo "živa povijest, kulturni spomenik". I tu se Poreč pokazao kao vrstan primjer zbog svojega bogatog povijesnog razvoja, što je autoru omogućilo da taj grad razmotri i smjesti unutar osnovnih razvojnih pravaca urbanističkih jezgri u Europi, a ne da ga sagledava, kako se do tada običavalo,

kao primjer rubnog miješanja utjecaja različitih kulturnih krugova. Razvoj grada dan je s osvrtom ne samo na vladajući, elitni građanski sloj, već i na stambene objekte i potrebe 'običnih' građana. Ovim su tekstom postavljeni vrlo visoki standardi za stručnjake koji se bave urbanističkim temama i tema zaštite graditeljske baštine. Prvenstveno je to najvrednija i najiscrpnija monografija porečke arhitekture i urbanizma, no ne treba izostaviti ni njezin edukacijski element. Kao metodološki uzor najjasnije se vidi u radu istraživača Instituta za povijest umjetnosti koji su nakon Preloga nastavili s projektima obrađivanja pojedinog lokaliteta, područja ili regije dokumentiranjem i opisivanjem ponajprije arhitektonskih spomenika, a potom cijelih naselja, te istraživanja povijesti urbanog planiranja.

I na kraju može se samo zaključiti da je više nego pohvalno što su izdvojena značajna sredstva¹ za tiskanje takve knjige, korisne kao teoretski i metodološki izvor i studentima i profesorima povijesti umjetnosti i srodnih znanosti, ali i kao skup iskustava i mogućih odgovora stručnjacima koji se bave zaštitom spomeničke građe. Zadovoljstvo je napokon novi Prelogov *Poreč* držati u rukama u originalu, a ne fotokopiji, što je redovno bila praksa jer je u antikvarijatima bio prava rijetkost, a broj primjeraka prvog izdanja u našim knjižnicama bio je vrlo malen, pa ga je ponekad čak bilo teško i samo posuditi. Sada je on još *bolji i ljepši*, i što je najvažnije - dostupan. x

1 Pripremu i tiskanje knjige omogućili su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te Istarska županija.

SUMMARY: NEW POREČ

A review of the new edition of Milan Prelog's *Poreč, grad i spomenici* (*Poreč, the city and its monuments*), an important book which has "opened the door" for systematic analysis of the individual cities' urban nucleus development and their monumental heritage in the context

of Croatian art history. The book represents a valuable theoretical and methodological source for beginners in art historical practice, and at the same time gives an abundant overview of experience and possible answers for experts dealing with the conservation of cultural heritage.